

ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ռուզաննա Դավթյան, Մելանյա Դավթյան, 2006

20-րդ դարի 2-րդ կեսին մարդկությունը լիովին գիտակցելով տնտեսական գործունեության և զարգացման առկա հիմնախնդիրները, սկսում է քայլեր ձեռնարկել ուրվագծելու և ձևավորելու համամարդկային զարգացման ուղղությամբ կողմնորոշող ուղղությունները: Վերջին երեք տասնամյակներում նշանավոր աճ կարելի է դիտել այդ ուղղությամբ գլոբալ մակարդակով տարվող աշխատանքներում:

1972 թ. Ստոկհոլմում կայացավ ՄԱԿ-ի Համամարդկային Շրջակա բնական միջավայրի համաժողովը (Ստոկհոլմի համաժողովը), որի նրբ գլխավոր արդյունքներ են հանդիսանում՝ «Գործողությունների ծրագիրը» գլոբալ շրջակա միջավայրի պահպանության համար, ՄԱԿ-ի Շրջակա միջավայրի Ծրագրի և դրա հետ կապված Շրջակա Միջավայրի Հիմնադրամի հիմնումը, Համամարդկային Շրջակա բնական միջավայրի Ստոկհոլմի Հռչակագիրը:

1992թ. կայացած ՄԱԿ-ի Շրջակա միջավայրի և զարգացման համաժողովին (Ռիոյի համաժողով կամ Երկիր մոլորակի գազաթափոց) հիմնականում ընդունվեցին հետևյալ փաստաթղթերը.

- Շրջակա Միջավայրի և Չարգացման Ռիոյի Հռչակագիրը,
- Երկու պարտավորեցնող կոնվենցիաներ՝ Կենսաբազմազանության մասին կոնվենցիան և Կլիմայի Փոփոխության կոնվենցիան,
- *Օրակարգ-21*, 800-էջանոց հրատարակություն 21-րդ դարում կայուն զարգացման համար,
- համաձայնագիր Կայուն Չարգացման Հանձնաժողով ստեղծելու վերաբերյալ՝ Ռիոյի Համաձայնագրերի և Օրակարգ 21-ի իրագործումը վերահսկելու համար:

1992 թ. Ռիոյում կայացած գազաթափոցի ընթացքում միջազգային հանրությունը ընդունեց Օրակարգ 21-ը՝ Կայուն Չարգացման գործողությունների իր նախադեպը չունեցող գլոբալ ծրագիրը: «21-րդ դարի Օրակարգը» նվիրված է շրջակա միջավայրի և զարգացման առաջնահերթ խնդիրներին, որոնց իրագործման համար անհրաժեշտ էր ստեղծել Կայուն զարգացման ազգային խորհուրդներ, մշակել համապատասխան ազգային հայեցակարգ, ռազմավարություն, ծրագրեր: Բայց ամենալավ ռազմավարությունները այնքանով են լավ, որքանով որ իրագործվում են: Տաս տարի անց Յոհաննեսբուրգի գազաթափոցի ներկայացում է իրական հնարավորություն այսօրվա ղեկավարների համար ձեռնարկելու կոնկրետ քայլեր և որոշակիացնելու նշանակալի թիրախներ Օրակարգ 21-ի արդյունավետ իրականացման համար:

1991 թվականին Հայաստանի Հանրապետությունը հռչակելով իր անկախությունը, մուտք գործեց քաղաքական, սոցիալական և տնտեսական համակարգերի բեկումնային և հիմնական բարեփոխումների փուլ: Իր անկախության առաջին իսկ օրերից Հանրապետությունը սկսեց ներգրավվել միջազգային կառույցների աշխատանքներին և ակտիվորեն մասնակցել մի շարք գլոբալ և տարածաշրջանային գործընթացներին: Այսպես, 1992թ. ՀՀ լիարժեք մասնակցի կարգավիճակով մասնակցեց Ռիո դե Ժանեյրոյում կայացած «Շրջակա միջավայրի և զարգացման» ՄԱԿ-ի համաշխարհային վեհաժողովին: Ստորագրելով առաջին բնապահպանական գլոբալ միջազգային համաձայնագրերը՝ «Կլիմայի Փոփոխության մասին» շրջանակային և «Կենսաբազմազանության մասին» կոնվենցիաները, ինչպես նաև ընդունելով Ռիոյի հռչակագիրն ու «Օրակարգ 21-ը», ՀՀ միաժամանակ ստանձնեց որոշակի պարտավորություններ: Այնհայտ էր, որ Հայաստանի նման նորանկախ պետության համար կայուն զարգացման գաղափարների ներդաշնակեցումը սկզբնական դժվարությունների էր հանդիպելու, ինչը պայմանավորված էր երկրի ծանր սոցիալ-տնտեսական իրավիճակով, ռեսուրսների

սակավորյամբ և փորձի պակասով: Չնայած այդ բարդություններին, այնուամենայնիվ, Հայաստանում 90-ական թվականներին կայուն զարգացման գաղափարների իրագործման ուղղությամբ զգալի առաջընթաց է նկատվել, մասնավորպես, տնտեսության զարգացման, շրջակա միջավայրի պահպանության, էներգետիկայի, հանրակրթական և այլ բնագավառներում: Առավել ակտիվ գործողությունները ծավալվեցին 2000թ. հետո:

2001 թվականի օգոստոսից ի վեր, Յոհանեսբուրգի ազգային նախապատրաստական գործընթացի շրջանակներում ձեռնարկվեցին լայնածավալ միջոցառումներ Կայուն Ջարգացման Համաշխարհային զագաթաժողովին Հայաստանի պատշաճ մասնակցությունը ապահովելու նպատակով: Արդյունքում, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունն ընդունեց 2001 թվականի հոկտեմբերի 24-ի Ազգային Հանձնաժողովի ստեղծման նպատակով թիվ 1023 որոշումը՝ 2002 թվականի օգոստոսի 26-ից - սեպտեմբերի 4-ն ընկած ժամանակահատվածում Յոհանեսբուրգում կայանալիք Կայուն զարգացման համաշխարհային զագաթաժողովին Հայաստանի մասնակցելու նպատակով նախապատրաստական աշխատանքների իրականացման համար: Հանձնաժողովը, որի անդամներն էին ՀՀ կառավարության, Ազգային Ժողովի և ոչ կառավարական կազմակերպությունների ներկայացուցիչները ակտիվորեն ընդգրկվեցին Գնահատման Ազգային Ձեկույցի նախապատրաստման աշխատանքներին և համակարգեցին Rio+10 գնահատման ազգային գործընթացը:

2002թ. գումարվեց Յոհանեսբուրգի զագաթաժողովը ղեկավար անձանց հասցնագրած ավելի կոնկրետ առաջարկներով, որին Հայաստանը նույնպես մասնակցություն ցուցաբերեց ներկայացնելով Հայաստանի ազգային գնահատման զեկույցը:

Գիտակցելով այն փաստը, որ երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացումը պետք է ներդաշնակ և ինտեգրված լինի բնական ռեսուրսների կայուն օգտագործման և շրջակա միջավայրի կառավարման հետ, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը առանձնակի կարևորում է բնապահպանական հիմնախնդիրների ընդգրկումը սոցիալ-տնտեսական զարգացման այլ բնագավառների քաղաքական ուղղությունների մշակման և ռազմավարական մոտեցումների ձևավորման մեջ: Այդ իսկ առումով երկրի ներսում տնտեսության զարգացման ներդաշնակության և ոլորտների ինտեգրման, ինչպես նաև ԿԶ ուղղությամբ միջազգային պարտավորությունների կատարման գործընթացի միասնական կառավարման և համակարգման նպատակով Կայուն զարգացման ազգային խորհրդի ձևավորումը ճանաչվեց առաջնային: ՀՀ կառավարության 2002 թվականի հուլիսի 25-ի թիվ 1102-Ա որոշմամբ ստեղծվեց Հայաստանի Հանրապետության Կայուն զարգացման Ազգային Խորհուրդ: Նույն որոշման համաձայն հանձնարարվեց ՀՀ բնապահպանության նախարարին ձևավորել ԿԶ քարտուղարություն՝ Խորհրդի աշխատանքները կազմակերպելու նպատակով: ԿԶ ուղղությամբ միջազգային պարտավորությունների կատարման գործընթացի միասնական կառավարման և համակարգման ինստիտուտի ձևավորումից հետո պետք է իրականացվի ԿԶ ազգային ռազմավարության մշակումը, ինչը անհրաժեշտ հիմք կհանդիսանա հետագա սոցիալ-տնտեսական զարգացման ծրագրերի մշակման համար:

Ներկայումս Հայաստանը հանդիսանում է միջազգային բնապահպանական 15 կոնվենցիաների և 3 արձանագրությունների Կողմ-երկիր: Կոնվենցիաներով երկրի ստանձնած պարտավորությունների կատարման նպատակով մշակվում են համապատասխան մեխանիզմներ, որոնց թվում են իրավական ակտերի, գործողությունների պլանների, ռազմավարությունների և դրանց իրականացման հսկողության մոտեցումների մշակումը: ԳԷՀ-ի/ՄԱԿ-ի աջակցությամբ երկիրը մշակել և ներկայացրել է Կլիմայի փոփոխության շրջանակային, Կենսաբազմազանության

մասին, Անապատացման դեմ պայքարի, Օզոն քայքայող նյութերից հրաժարվելու, Կայուն օրգանական աղտոտիչների մասին կոնվենցիաների ազգային գործողությունների ծրագրերը, ինչպես նաև բնության հատուկ պահպանվող տարածքների զարգացման պետական ռազմավարությունը և գործողությունների ազգային ծրագիրը, Կենսաանվտանգության ազգային շրջանակային ծրագիրը: 2004-2005 թթ. ՀՀ կառավարությունը հաստատել է ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից մշակված «Մի շարք բնապահպանական միջազգային կոնվենցիաներից բխող Հայաստանի Հանրապետության պարտավորությունների կատարման միջոցառումների ցանկը» և «Երեք գլոբալ բնապահպանական միջազգային կոնվենցիաներից բխող՝ խաչաձևվող խնդիրների իրականացման միջոցառումների ցանկը»:

Միաժամանակ, 2003թ. մայիսին Կիևում կայացած Երջակա միջավայրի նախարարների 5-րդ համաժողովական համաժողովի ընթացքում նախարարների կողմից հավանության է արժանացել Արևելյան Եվրոպայի, Կովկասի և Կենտրոնական Ասիայի /ԱԵԿԿԱ/ երկրների համար Բնապահպանական ռազմավարությունը: 2004թ. հոկտեմբերին Թբիլիսիում կայացած նախարարական համաժողովին քննարկվել է ռազմավարության իրագործման ընթացքը: Բանի որ 2007թ. Բելգրադում կայանալիք 6-րդ նախարարական համաժողովին ԱԵԿԿԱ երկրները ներկայացնելու են իրենց հաջողությունները և բացթողումները նախկինում ընդունված որոշումների և փաստաթղթերի վերաբերյալ, Հայաստանում մշակվում են միջոցառումներ և գործողություններ նշված ռազմավարության 7 նպատակների իրականացման նպատակով:

Կայուն զարգացման հիմունքներին համահունչ երկրների հետագա զարգացման գործընթացը համաշխարհային մակարդակով արտացոլվում է բազմաթիվ միջազգային նախաձեռնություններում և ծրագրերում: Կայուն զարգացման սկզբունքները հետևողականորեն ընդգրկվում են երկրի զարգացման ծրագրերում: 2002 թ. Յոհանեսբուրգում կայացած Կայուն Չարգացման համաշխարհային գագաթաժողովին ՀՀ պատվիրակության կողմից ներկայացրած Ազգային գնահատման զեկույցում արտացոլված ազգային հրատապ և կենսական վեց խնդիրներից չորսը՝ բնապահպանական են:

2000թ. սեպտեմբերի Հազարամյակի գագաթաժողովում Հայաստանը ստորագրեց Հազարամյակի Հռչակագիրը, որով միացավ աշխարհի մյուս երկրներին՝ աղքատության կրճատմանը և մարդկային զարգացմանն ուղղված պայքարում, դրանով իսկ ամրագրելով ՀՀ կառավարության գործունեության հիմքում ընկած նպատակները: 2003թ. օգոստոսին ՀՀ կառավարությունը հաստատեց «ՀՀ Աղքատության հաղթահարման ռազմավարական ծրագիրը», որը ներառում է Հազարամյակի հռչակագրով նախատեսվող գրեթե բոլոր նպատակները: Չնայած ԱՀՌԾ-ն ըստ էության մեխանիզմ է ՀՉՆ-ների իրագործման համար, սակայն դա չէր հասցնագրում Հայաստանի զարգացման տեղային խնդիրները և մարտահրավերները: Հայաստանում սկսեց արմատավորվել ՀՉՆ տեղայնացման գաղափարախոսությունը, գործընթացի արդյունքում տեղայնացվեցին ՀՉՆ թիրախները և ցուցանիշները՝ ձևավորելով ՀՉՆ ազգային շրջանակը: Տեղայնացվեց նաև ՀՉՆ 7-ը, ինչը իր մեջ ներառում է Սևանա լճի վերականգնման խնդիրը, որն ունի ոչ միայն ազգային, այլև տարածաշրջանային նշանակություն: 2005թ. դեկտեմբերին հրատարակվեց Հայաստանում «Հազարամյակի զարգացման նպատակների տեղայնացումը և առաջընթացը»-ի ազգային զեկույցը:

Հաշվի առնելով արդի բնապահպանական գերակայությունները, պահանջները և հնարավորությունները, այդ թվում նաև միջազգային համագործակցության զարգացման շնորհիվ ստեղծված նոր հեռանկարները և պարտավորությունները գլոբալ և տարածաշրջանային մակարդակով առաջացել է

նոր ՇՄՊԳԱԾ մշակման անհրաժեշտություն: Ներկայումս ծավալվում է վերջինիս մշակման շուրջ աշխատանքները: ՇՄՊԱԳԾ-2 սահմանելու է հստակ առաջնայնությունների որոշակիացում, առավել օպտիմալ համադրություններով ծրագրերի, հայնցակարգերի, ինչպես նաև ներդրումային միջոցառումների, տնտեսական և ժողովրդավարական բարեփոխումների հիմքերի վրա հիմնված քաղաքականության և ռազմավարություն ուղղությունների մշակումը ի նպաստ Հայաստանի Հանրապետությունում կայուն զարգացման ապահովմանը:

Վերջին տարիների նվաճումներից ուշադրության է արժանի 2004թ հունիսին Հայաստանի ի թիվս այլ Հարավ Կովկասյան երկրների ընդգրկումը ԵՄ «Եվրոպական Հարևանության Քաղաքականության /ENP/» շարքում: 2005-2006թթ. Հայաստանը ԵՄ հետ համատեղ մշակում է Հայաստան-ԵՄ Գործողությունների Ծրագիրը, որտեղ նկնելով երկրի շահերից և առաջնահերթ խնդիրներից ներկայացվել և ամրապնդվելու են Եվրոպայի երկրների միջև ՀՀ բնապահպանական համագործակցության ուղղությունները երկրի կայուն զարգացման ուղղությամբ:

2005 թվականը՝ ՄԱԿ-ի կողմից հռչակված «Կրթությունը կայուն զարգացման համար» տասնամյակի առաջին տարին է: Հայաստանը ակտիվ մասնակցել է ՄԱԿ-ի ԵՏՀ նախաձեռնությամբ կայուն կրթության ռազմավարության մշակմանը: Կայուն զարգացման սկզբունքներին համահունչ կրթական համակարգի ամրապնդման ուղղությամբ աշխատանքները Հայաստանում իրականացվել են դեռևս մինչև 2005 թ.: Այդ գործունեության զարգացման նոր շրջանակներ նախանշեց Վիլնյուս քաղաքում 2005 թ. կայացած շրջակա միջավայրի և կրթության նախարարների համանվիրոպական կոնֆերանսը:

Հայաստանի մասնակցությունը վերոնշյալ միջազգային և համաեվրոպական տարածաշրջանային գործընթացներում և դրա ինտեգրացման զարգացումը վկայում են Հայաստանի պատրաստակամության մասին հետամուտ լինելու կայուն զարգացման գաղափարներին, աջակցելու և ուղղորդվելու վերջին տարիներին երկրի կողմից ընդունված միջազգային/տարածաշրջանային գործընթացների պահանջներով և դրանց հիմնական նպատակների իրագործումով՝ ուղղված գործողությունների հավասարակշռված և համալիր ինտեգրացված քաղաքականության իրականացմանը հանուն ներկա և ապագա սերունդների զոյատևման և կայուն զարգացման:

Արձագանքելով ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված առաջնահերթություններին, և, որպես քաղաքացիական հասարակության հետ լայնածավալ խորհրդակցությունների արդյունք, բնապահպանական կառավարման բնագավառում ՄԱԶԾ-ի հիմնական նպատակն է աջակցել կառավարությանը համահունչ դարձնել շրջակա միջավայրի հիմնախնդիրները իր իսկ առջև դրված տնտեսական և սոցիալական նպատակների հետ, ԿԶ գաղափարախոսությանը համապատասխան՝ ՀԶՆ-ներին հասնելու նպատակով: Այս նպատակին հասնելու համար ՄԱԶԾ-ի հայաստանյան գրասենյակը հանձն է առել աջակցել կայուն զարգացման գործընթացի խթանմանը՝ Կայուն զարգացման ազգային խորհրդի ինստիտուցիոնալ համակարգի և գործունեության համար անհրաժեշտ տեղեկատվական հենքի ստեղծման և հզորությունների ամրապնդման միջոցով: Մասնավորապես, «Կայուն զարգացման ինստիտուցիոնալ համակարգի հզորացում» մեկնարկած ծրագիրը անդրադառնալու է ԿԶԱԽ քարտուղարության կայացմանը և հետագա ամրապնդմանը որպես ԿԶԱԽ-ի աշխատանքների արդյունավետ կազմակերպման և հետագա գործողությունների ծրագրի համակարգման համար անհրաժեշտ հիմք:

Գործողություններ հանուն Կայուն զարգացման

Ինչպես Ռիո դե Ժանեյրոյի այնպես էլ Յոհաննեսբուրգի վեհաժողովը նախանշեցին զարգացման ուղենիշներ, դրանք ներդաշնակ են կայուն զարգացում գաղափարախոսությանը: Դրանցից կարևորագույններն են

Պայքար աղքատության դեմ

Մարդկային հասարակությունը վաղուց արդեն, խորին ջրաբաժանով բաժանված է՝ հարուստների և աղքատների: Գնալով ավելի է մեծանում խզումը աղքատ և հարուստ երկրների միջև, սա լուրջ մարտահրավեր է՝ աշխարհում դեմոկրատիայի, խաղաղության, անվտանգության, կենսական համակարգերի պահպանման համար:

Զեկուցման մեջ կքննարկվեն աղքատության դեմ պայքարի միջոցառումները և դրանց նշանակությունը: Այդ թվում՝

- Աղքատ երկրների համար ֆինանսական հոսքերի, նոր, առաջավոր տեխնոլոգիաների մատչելիության ապահովումը, որը հնարավորություն կտա ապահովել նրանց զարգացումը, առանց քայքայելու կենսական համակարգերը (անտառները, հողը, ծովերի ձկնային հարստությունները).
- Այնպիսի կենսական պահանջների բավարարումը ինչպիսին է՝ մաքուր ջրի, էներգիայի, սանիտարական վիճակի, մարդավայելի կացարանի, առողջապահական սպասարկման, սննդի անվտանգության, կենսաբազմազանության պահպանման պահանջը.
- Կրթության, տեղեկատվության, կադրերի պատրաստման միջոցառումների իրականացումը

Սպառման և արտադրության անկայուն մոդելների վերանայում

Կներկայացվի հարուստ և աղքատ երկրների բնակիչներ կողմից էներգիայի, ջրի, սննդի և այլ սպառման առարկաների անհամաչափ, խիստ սակավ օգտագործումը, այն

դնաքում, երբ զարգացած երկրները մեծ մասամբ շահագործում են աղքատ երկրների բնական պաշարները:

Կքննարկվի բոլոր երկրների կողմից սպառման և արտադրության կայուն մոդելների օգտագործման անհրաժեշտությունը և շրջակա միջավայրի շահագործման համար դիֆերենցված պատասխանատվություն կրելու կարգը:

Կքննարկվի ռեսուրսների դեգրադացիայի, աղտոտման և կորուստների մասշտաբների շարունակական կրճատման անհրաժեշտության հարցը, այդ թվում նաև Հայաստանի Հանրապետությունում:

Բնական պաշարների պահպանումը և թացիոնալ օգտագործումը սոցիալ տնտեսական զարգացման նպատակով

Երկրագնդի բնական պաշարների (պոտենցիալի) սահմանափակության ընկալումը և շրջակա միջավայրի վերաբերյալ գլոբալ մտածողության անհրաժեշտությունը սերտորեն կապված են:

Բոլոր երկրների, այդ թվում ՀՀ-ն քաղաքացիները պետք է ըմբռնեն, որ երկրագնդի պաշարները անսպառ չեն: Ամերիկացի էկոլոգներից մեկը մեր մոլորակը համեմատում է տիեզերանավի հետ: Նրա ուղևորները այդ »նավի« պաշարները պետք է կարողանան ճիշտ հաշվեկշռված օգտագործել, հնարավորինս երկար գոյատևելու համար:

Ունկնդիրները տեղեկություններ կստանան՝ սպառվող, անսպառ, վերարտադրվող և չվերարտադրվող բնական պաշարների վերաբերյալ:

Կպարզաբանվի, որ չվերարտադրվող պաշարները նաև հաջորդ սերունդների սեփականությունն են և մենք իրավունք չունենք դրանք սպառել:

Գլոբալ էկոհամակարգերի պահպանում, դրա նշանակությունը

Մարդու գործունեությունը գնալով ավելի շատ է ազդում մոլորակի էկոհամակարգերի կայունության առողջության վրա, որոնք ապահովում են նրա տնտեսական գործունեությունն ու բարեկեցությունը: Շատ կարևոր է՝ ազգային, տարածաշրջանային, միջազգային մակարդակով ապահովել՝ ռեսուրսների համալիր օգտագործումը՝ համամալորակային էկոհամակարգերի պահպանման համար:

Հազարամյակի նպատակների շրջանակներում հատկապես կարևոր է համարվում՝

- մաքուր խմելու ջրի խնդիրը, նրա քանակի, որակի ապահովման հարցը, ինչպես նաև ջրօգտագործման քաղաքականության հարցերի կարգավորումը պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների մակարդակով:
- Համաշխարհային օվկիանոսի խնդիրը: Կներկայացվի՝ ինչպես օվկիանոսի մաքրության, այնպես էլ մոլորակի պաշարների օգտագործմանը ուղղված միջազգային կոնվենցիաների վերաբերյալ տեղեկատվություն:

Զեկուցման ընթացքում կանդիդատներն են՝

- կլիմայի փոփոխության,
- երկրագնդի էկոհամակարգերի վրա՝ արդյունաբերության, գյուղատնտեսության ներգործության,
- անկայուն, խոցելի լեռնային էկոհամակարգերի պահպանման

հարցերին:

Հազարամյակի բոլոր մարտահրավերները կքննարկվեն հաշվի առնելով նրանց կապը գեոքոլոգիայի խնդիրների հետ:

Առանձնահատուկ կքննարկվեն նաև ***կայուն զարգացման առանձնահատկությունները գլոբալիզացիայի պայմաններում***

Կրթություն հանուն կայուն զարգացման:

Մարդկությունը թևակոխում է քաղաքակրթության զարգացման նոր փուլ: Նոր մոտեցումը պետք է բավարարի երկու հիմնական պահանջներ. 1-ին՝ ապահովել նոր՝ «կայուն կյանքի» բարոյագիտության լայնածավալ տարածումը, խորը ըմբռնումը և դրա սկզբունքների կիրառումը գործնականում:

2-րդ՝ ***բնության պահպանությունը և զարգացումը***, համատեղել, ինտեգրել մեկը մյուսի մեջ: ***Պահպանել*** նշանակում է մեր գործողությունները ներդաշնակեցնել Երկրի պոտենցիալի հետ և ***զարգացում*** նշանակում է հնարավորություն տալ մարդկանց ամենուր վայելել՝ երկար, առողջ, լիարժեք կյանք: Այստեղ կայուն բառը ոչ միայն զարգացման բնութագիրն է, այլ մոլորակի բնության լինելիության չափանիշն է: Երկրի բնությունը պետք է կայուն լինի, որպեսզի ապահովվի մարդկության զարգացումը:

Հանուն կայուն զարգացման կրթությունը պետք է դառնա ոչ միայն կրթական հաստատություններ այլ ամողջ հասարակության կարևոր խնդիր:

